

мадськістю, президією EFNS, унаслідок чого Одеса одержала можливість проведення Європейських шкіл і надалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курако Ю. Л. История кафедры нервных болезней ОГМУ / Ю. Л. Курако. – Одесса : Черноморье, 2005. – 40 с.
2. Кафедра нейрохирургии и неврологии Одесского государственного медицинского университета / А. С. Сон, Ю. Л. Курако, А. Н. Стоянов, Т. В. Хомицкая ; под ред. А. С. Сона. – Одесса : Черноморье, 2005. – 40 с.
3. Стоянов А. Н. Издательская деятельность — важнейший раздел учебно-методической работы кафедры / А. Н. Стоянов // Удосконалення підготовки фахівців : 5-та Міжнародна наук.-метод. конф., Одеса : матер. – Одеса : Місто майстрів, 2000. – С. 117–119.
4. Підготовка лікарів-інтернів на кафедрі нейрохірургії і неврології ОНМедУ / А. С. Сон, О. П. Лебідь, О. М. Стоянов, В. В. Добровольський // Проблеми безперервної медичної освіти. – 2013. – № 3. – С. 78–79.
5. Вастьянов Р. С. Особливості отримання загально-теоретичних та фахових знань студентами стоматологічного факультету на кафедрі фізіології за кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Р. С. Вастьянов, М. Ф. Коноваленко // Впровадження нових технологій за кредитно-модульної системи організації навчального про-

цесу у ВМ(Ф)НЗ III–IV рівнів акредитації : Всеукраїн. навч.-наук. конф. присв. 55-річчю Тернопільського держ. мед. ун-ту, Тернопіль, 26–27 квітня 2012 р. : тези доп. – Тернопіль, 2012. – С. 77–78.

6. *Фізіологія* / О. А. Кашенко, С. Л. Ляшенко, О. М. Попсєлов, Г. О. Волохова ; за ред. О. А. Шандри. – Одеса : ОНМедУ, 2012. – 312 с.

7. *Physiology* / V. M. Moroz, O. A. Shandra, R. S. Vastyanov [et al.]. – Vinnytsya : Nova Knyha Publishers, 2011. – 888 p.

8. *Physiology* / V. M. Moroz, O. A. Shandra, R. S. Vastyanov [et al.]. – 2nd ed. – Vinnytsya : Nova Knyha Publishers, 2016. – 728 p.

9. Видання національної спеціалізованої медичної літератури як спосіб покращення якості викладання фізіології студентам, які навчаються англійською мовою / В. М. Мороз, О. А. Шандра, Р. С. Вастьянов [та ін.] // Медична освіта. – 2012. – № 3 (додаток). – С. 109–111.

10. Сон А. С. Післядипломна освіта неврологів України згідно програми EFNS та асоціації порушення рухів (MDS) / А. С. Сон, О. М. Стоянов, О. П. Лебідь / Управління якістю підготовки фахівців : XVIII Міжнародна наук.-метод. конф., Одеса, 18–19 квітня 2013 р. : матер. – Ч. 1. – Одеса, 2013. – С. 155.

Надійшла 16.04.2015

Рецензент д-р мед. наук, проф. І. П. Шмакова

УДК 616-002.5

Н. А. Мацегора, д-р мед. наук, проф.,

В. Д. Смоквін, канд. мед. наук, доц.,

О. А. Бабуріна, канд. мед. наук, доц.,

І. М. Смольська, канд. мед. наук, доц.,

О. М. Леоненко-Бродецька, канд. мед. наук

ВНЕСОК НАУКОВОЇ ШКОЛИ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАКТИКУ ФТИЗИАТРИЧНОЇ СЛУЖБИ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

УДК 616-002.5

Н. А. Мацегора, В. Д. Смоквін, О. А. Бабуріна, І. М. Смольська, О. М. Леоненко-Бродецька

ВНЕСОК НАУКОВОЇ ШКОЛИ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАКТИКУ ФТИЗИАТРИЧНОЇ СЛУЖБИ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

У роботі представлено розвиток наукової фтизіатричної школи в Одеському регіоні. Наведені основні напрями наукових досліджень, які стосуються проблем туберкульозу, у минулому та сьогоденні.

Ключові слова: фтизіатрія, ОНМедУ, наукові напрями.

UDC 616-002.5

N. A. Matsegora, V. D. Smokvin, O. A. Baburina, I. M. Smolska, O. M. Leonenko-Brodetska

CONTRIBUTION OF SCIENTIFIC SCHOOL ODESSA NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY INTO PRACTICE TB SERVICE

The Odessa National Medical University, Odessa, Ukraine

The article presents the development of a scientific school of TB in the Odessa region. The main directions of research on the problem of tuberculosis in the past and the present.

Key words: phthisiology, ONMedU, scientific directions.

24 березня 1882 р. німецький учений Роберт Кох на засіданні Берлінського наукового фізіологічного товариства зробив доповідь про відкриття ним збудника туберкульозу, у зв'язку з

чим Р. Кох був удостоєний Нобелівської премії. «Без мікобактерії немає туберкульозу» — цей принцип став провідним у фтизіатричній службі. Міжнародний союз боротьби з туберкульозом і

хворобами легень запропонував вважати 24 березня Всесвітнім днем боротьби з туберкульозом.

Якою ж була епідемічна ситуація з туберкульозом в Одеському регіоні і що робилося для боротьби з цією тяжкою епідемією з часів відкриття мікобактерії і дотепер?

На початку ХХ ст. захворюваність на туберкульоз у Херсонській губернії, куди входили Одеса й Одеська область, становила 926 випадків, а смертність — 299,6 на 100 тис. населення.

У 1921 р. на Слобідці була розгорнута перша в Україні обласна клінічна протитуберкульозна лікарня на 75 ліжок, на базі якої в 1922 р. організований тубінститут ім. Р. Коха, який очолив Дарій Львович Меєрсон. У тому ж 1922 р. ним була заснована кафедра туберкульозу Одеського медінституту. У тубінституті поступово відкривалися клінічні відділення різного призначення: легенево-терапевтичне, легенево-хірургічне, ларингологічне, кістково-туберкульозне, а також шкірно-туберкульозне відділення з люпозорієм у селі Крива Балка. Інститут мав у своєму розпорядженні 4 рентген-діагностичні, фізіотерапевтичний і ЛФК-кабінети, клінічну лабораторію, інгаляторій, аерарій, великий експериментальний відділ. На базі цих відділень професорсько-викладацьким складом кафедри туберкульозу та тубінституту виконувалися науково-дослідні роботи.

Велику роль у становленні протитуберкульозної служби та фтизіатричної науки в Україні зіграв перший з'їзд фтизіатрів, що пройшов в Одесі в 1924 р.

Дарій Львович Меєрсон — автор більше 50 наукових праць, присвячених соціальним проблемам туберкульозної інфекції, діагностиці та клініці туберкульозу, дієто- і кліматотерапії, а також нетуберкульозним захворюванням легень.

Одеська фтизіатрична школа за довгі роки свого існування розробила і впровадила чимало прогресивних форм і методів протитуберкульозної роботи, серед яких:

— особливості фізіогенезу (Д. Л. Меєрсон, М. М. Альперін);

— показання і методика ведення штучного пневмотораксу (Д. Л. Меєрсон, С. Н. Вайнер, М. П. Максимчук, А. Н. Велетнів, М. А. Меламуд);

— функціональні порушення в патофізіології туберкульозу (Л. Б. Аксельрод, Л. С. Вайнер та ін.);

— клініка і діагностика малих форм туберкульозу (Є. Р. Кричевська, М. Г. Зальцберг);

— вплив ендокринних порушень і деяких супровідних захворювань на перебіг туберкульозу (Д. Л. Меєрсон, Ф. А. Александрова, М. Л. Борщевський, Л. В. Лучинська).

Серйозна увага приділялася клініці та терапії туберкульозу з використанням тканинних препаратів (Д. Л. Меєрсон, М. І. Тараненко, Г. І. Васильєва, Н. Ф. Бандурівський), нейрогумораль-

ним процесам і динаміці функціональних порушень з боку різних органів і систем у хворих на туберкульоз при застосуванні в комплексній терапії різних патогенетичних препаратів (С. В. Кофман, А. А. Фельдман, М. С. Розенблат, Б. Л. Гольдштейн), а також різних аспектів фтизіохірургії.

Традиційне місце в дослідницькій роботі посідали імунологічні проблеми туберкульозу (І. Г. Шиллер, В. В. Авербух, Н. А. Сотникова, Л. М. Шведов).

Разом із кафедрою туберкульозу медінституту тубінститут був організатором активної діяльності Одеського відділення наукового товариства фтизіатрів, регулярно проводив змістовні наукові засідання та конференції.

Створена гармонійна система профілактики, виявлення та лікування туберкульозу, певна соціальна стабільність, цілеспрямовані зусилля загальнолікувальної мережі, санепідслужби і, насамперед, спеціалізованої протитуберкульозної служби дозволили в довоєнні та післявоєнні роки домогтися вираженого зниження показників поширеності туберкульозу в Одесі й Одеській області. Було розроблено та впроваджено чимало прогресивних форм і методів протитуберкульозної роботи. Протягом багатьох років Одеська фтизіатрична школа затверджувалася школою передового досвіду. Було опубліковано десятки науково-практичних розробок, методичних листів. Її співробітники виступали на з'їздах і конференціях та були відзначені премією за впровадження нових форм роботи.

Багато видатних фахівців-фтизіатрів Одеси нагороджені орденами і медалями, знаками «Відмінник охорони здоров'я». А колишні головні лікарі А. М. Кальнева, М. П. Бабін і завідувач диспансерного відділення Л. Г. Авербух удостоєні почесного звання «Заслужений лікар України».

У 1957 р. кафедру очолила М. І. Тараненко, яка продовжувала розвивати наукові напрями кафедри, закладені її вчителем Д. Л. Меєрсоном. Марія Іванівна — автор більше 200 наукових праць, двох винаходів, трьох колективних монографій. Основні теми досліджень присвячені питанням хіміотерапії на тлі патогенетичного лікування хворих на туберкульоз. Під керівництвом М. І. Тараненко на кафедрі розроблений і впроваджений до медичної практики метод тканинної терапії за В. П. Філатовим, а також метод подвійної тканинної терапії, вивчалися імунологічні зміни у хворих на туберкульоз легень і шляхи їх корекції. Протягом багатьох років професор М. І. Тараненко очолювала обласне наукове товариство фтизіатрів і пульмонологів, 8 років — студентський науковий гурток. Соратниками по роботі в той період були доценти М. П. Максимчук, Г. Д. Попов, А. О. Ярошук, Е. П. Цибань, О. І. Кудринська, С. В. Пекур, М. І. Степула.

У 1987 р. професор М. І. Тараненко передала керівництво кафедрою своєму учневі — професо-

ру Ованесу Нерсесовичу Нерсесяну, автору 165 наукових праць, однієї монографії, чотирьох винаходів. Основні напрями його наукової діяльності присвячені способам діагностики, диференціальної діагностики та лікування уражень лімфатичної системи у хворих на туберкульоз легень. Під керівництвом О. Н. Нерсесяна захистив докторську дисертацію Г. Д. Мастерова на тему: «Особливості перебігу та лікування хворих на туберкульоз легень із супутнім цукровим діабетом», а також впроваджувалася в комплексне лікування туберкульозу легень апітерапія.

У 1995 р. за ініціативи професора О. Н. Нерсесяна кафедра туберкульозу була перейменована в кафедру фтизіопульмонології.

З 1999 по 2013 рр. кафедру очолював заслужений діяч науки і техніки, професор О. К. Асмолов. Він автор майже 200 наукових праць, трьох монографій, співавтор трьох підручників і посібника, 13 винаходів. Наукові роботи присвячені вивченню, діагностиці та лікуванню бронхолегеневої патології, адаптаційним механізмам організму.

За період керівництва кафедрою Д. Л. Меєрсоном, М. І. Тараненко, О. Н. Нерсесяном і О. К. Асмоловим на кафедрі підготовлено і захищено 34 кандидатських та 4 докторських дисертації.

Нині на кафедрі працюють доценти, які досліджують такі проблеми фтизіатрії: В. Д. Смоквін «Перебіг уперше виявленого туберкульозу легень при комплексній терапії з урахуванням показників реактивності організму»; І. М. Смольська «Ефективність лікування хворих на туберкульоз із супутнім алкоголізмом»; О. А. Бабуріна «Ефективність комплексної хіміотерапії з використанням мареполімієлу у вперше виявлених хворих на туберкульоз легень», та асистенти: О. Є. Шпота «Функціональні зміни слизової оболонки бронхів у хворого на ХНЗЛ із синдромом низького триодтироніну та їх лікування»; О. Я. Лекан «Ефективність білково-вуглеводного концентрату із мідій БВК-М у комплексному лікуванні хронічного бронхіту»; С. О. Полякова «Ефективність лімфотропної терапії в комплексному лікуванні хворих на вперше діагностований деструктивний туберкульоз легень», О. М. Леоненко-Бродецька «Виявлення, клінічний перебіг та лікування туберкульозу у ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД». На стадії завершення перебуває дисертаційна робота асистента Я. В. Бєсиди,

присвячена ранній діагностиці захворювань нирок у хворих на вперше діагностований туберкульоз легень і вивченню шляхів профілактики нефропатії.

Проблеми туберкульозу вивчаються також іншими кафедрами ОНМедУ. Так, на кафедрі акушерства і гінекології успішно виконані й захищені дисертації, присвячені особливостям діагностики та комплексного лікування залізодефіцитної анемії у вагітних, хворих на туберкульоз легень; профілактиці післяпологових ускладнень та лікувальній тактиці ведення пологів у жінок, хворих на туберкульоз легень; перебігу вагітності та пологів у жінок, що хворіють на туберкульоз.

Кафедрами клінічної імунології, клінічної фармакології та фтизіопульмонології більше 10 років проводилися наукові дослідження, які стосувалися вивчення поширення *M. tuberculosis* родини Weijing на півдні України (Миколаївська й Одеська області) та профілю резистентності цих мікобактерій до протитуберкульозних препаратів. Останніми роками вивчаються особливості перебігу туберкульозу легень залежно від поліморфізму генів детоксикації ксенобіотиків *GSTT1*, *GSTM1* та вплив поліморфізму генів людини на функціональний стан нирок і печінки у хворих на туберкульоз, вплив поліморфізму процесів біотрансформації ліків на ефективність протитуберкульозної хіміотерапії у людини.

З грудня 2013 р. кафедру фтизіопульмонології очолила професор Ніна Анатоліївна Мацегора, що має великий досвід у вивченні патології внутрішніх органів. Нею був розроблений новий напрям роботи кафедри — вивчення епідеміології хіміорезистентних форм туберкульозу, а також форм туберкульозу, асоційованих з ВІЛ-інфекцією та (або) гепатитом, пошук шляхів підвищення якості лікування, запобігання розвитку ускладнень захворювання та його лікування. Крім того, Н. А. Мацегора є керівником пульмонологічного напрямку наукових робіт, що включають коморбідні стани соматичної патології.

Кафедра і донині — один із лідерів української фтизіатричної науки і практики.

Надійшла 15.09.2015

Рецензент д-р мед. наук, проф. К. К. Васильєв